

2.8. Främja sysselsättning, tillväxt, jämställdhet mellan kvinnor och män, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden, inbegripet bioekonomi och hållbart skogsbruk

2.8.1. Nuläge

Definition och klassificering av landsbygdsområdena i Finland

Finlands miljöcentral gav i maj 2020 ut rapporten Klassificering av stads- och landsbygdsområden 2018 (Syke 21/2020). Den uppdaterade områdestypologin baserar sig på geografisk information där landet har indelats i rutor på 250 x 250 meter. Varje ruta har placerats i någon av de sju kategorierna av stadsområden eller landsbygdsområden som beskrivs nedan.

Stadsområden: Stadsregionernas centralorter är tätorter med fler än 15 000 invånare. Till dessa hör det egentliga stadsområdet som uppdelas i ett inre stadsområde och ett yttre stadsområde. Utanför det egentliga stadsområdet

ligger kransområdet kring staden.

1. Inre stadsområde

Det tätt och effektivt bebyggda området i städerna.

2. Yttre stadsområde

Ett område med stadsliknande aktivitet som sträcker sig utan avbrott från gränsen till det inre stadsområdet till utkanten av området med tät bebyggelse.

3. Kransområdet kring städer

Den del av området mellan stad och landsbygd som har direkt kontakt med staden.

Landsbygdsområden: Landsbygdsområdena är belägna utanför städernas kransområden. Gränsen mellan stad och landsbygd är dock inte entydig och klassificeringen beaktar därför flexibelt den mellanliggande zonen, som kan betraktas som en egen helhet t.ex. genom en sammanslagning av kransområdet och den stadsnära landsbygden.

4. Lokala centrum på landsbygden

Utanför de större stadsområdena ligger tätortscentrum, småstäder och stora kyrkbyar.

5. Stadsnära landsbygd

Ett område av landsbygdskaraktär som ligger nära stadsområdena både funktionsmässigt och fysiskt.

6. Kärnlandsbygd

Landsbygd med relativt tät bosättning och intensiv markanvändning och/eller mångsidig lokal näringsstruktur.

7. Glesbygd

Med glesbygd avses ett glest befolkat område som ur funktionell synvinkel saknar mångsidiga centrum eller som har små centrum belägna långt ifrån varandra. Största delen av landarealen består av skog.

Enligt rapporten har man även i övriga Europa gjort klassificeringar av befolkningstätheten utifrån rutsystem, vilket möjliggör en jämförelse av situationen i de olika länderna. (Eurostat 2018.) En helt entydig jämförelse av klassificeringar i olika skalor är dock inte möjlig, eftersom definitionerna och gränsvärdena inte beaktar skillnaderna i ländernas regionala strukturer. Därför behöver till exempel Finland en egen klassificering som utgår från förhållandena i landet. I det glest bebyggda Finland klassificeras vissa områden som stadsområden trots att de enligt internationella typologier är landsbygdsområden (Naturresursinstitutet 2019).

I de tidigare områdesklassificeringarna i anslutning till utvecklingsprogrammen för landsbygden har landsbygden definierats utifrån en kommunbaserad tredelning. Enligt den indelas områdena i städer och tre olika landsbygdsområden: stadsnära landsbygd, kärnlandsbygd och glesbygd (Statistikcentralen: Programmet för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland 2014–2020).

I den strategiska CAP-planen används den senaste klassificeringen av stads- och landsbygdsområden (Syke 21/2020) vid definitionen av landsbygdsområde och uppföljningen av fördelningen av stöd. De olika områdena

har olika styrkor och möjligheter. En mer exakt områdesklassificering möjliggör fokusering av politiska åtgärder och lokal utveckling.

Befolkningsutveckling och boende på landsbygden

Finlands befolkningsmängd var 5 518 000 personer 2019 (C.01; EU:s gemensamma kontextindikator; Eurostat). Av dessa bodde 39,5 procent eller 2 179 000 personer på landsbygden 2017. Samtidigt var den andel av befolkningen som bor på landsbygden i de medlemsstater som hör till EU-27 i snitt 20,8 procent, dvs. nästan hälften mindre. Enligt Finlands områdesklassificering bodde 27,7 procent av befolkningen, dvs. 1 512 000 invånare, i landsbygdsområden 2018 (glesbygd 5,1 %, lokala centrum på landsbygden 5,7 %, kärnlandsbygd 9,7 %, stadsnära landsbygd 7,3 %). Urbaniseringsgraden eller andelen invånare som bor i stadsområden var 72,3 procent (inre stadsområde 37,2 %, yttre stadsområde 24,0 %, kransområde kring staden 11,0 %). (Statistiskt material om klassificeringen av stads- och landsbygdsområden, Syke 2020.)

Allt sedan 1990 har folkmängden i Finland ökat med 10,9 procent, varav 5,1 procent beror på den naturliga befolkningsökningen och 5,7 procent på invandring. Under de senaste tio åren har nativiteten dock sjunkit. Även folkmängden på landsbygden har minskat. Efter 2010 har befolkningen minskat kraftigast i landskapen Lappland, Kajanaland, Södra Savolax, Södra Österbotten, Satakunta och Kymmenedalen. Det finns dock betydande skillnader inom landskapen. Till exempel i Lappland finns även landsbygdskommuner där befolkningen ökar (Nordregio 2020).

Enligt Eurostats statistik (2016) består Finlands areal till 82,4 procent av områden som i huvudsak har landsbygdskaraktär, till 2,8 procent av områden som i huvudsak har stadskaraktär och till 14,8 procent av så kallat mellanliggande område. Andelen områden med landsbygdskaraktär är näst störst i EU. Endast Irland har fler områden med landsbygdskaraktär. I hela EU (27) är den genomsnittliga andelen områden med landsbygdskaraktär 44,6 procent och andelen områden med stadskaraktär 9,8 procent av arealen (C.03). Enligt Finlands områdesklassificering utgör landsbygden 95 procent (glesbygd 67 %, kärnlandsbygd 16 %, stadsnära landsbygd 12 % och lokala centrum på landsbygden 0,2 %) och stadsområdet och kransområdet kring staden 5 procent av Finlands areal (inre stadsområde 0,3 %, yttre stadsområde 1 %, kransområde kring staden 5 %). (Statistiskt material om klassificeringen av stads- och landsbygdsområden, Syke 2020.)

Befolkningstätheten i Finland är lägst i EU. Den genomsnittliga befolkningstätheten i Finland var 18 invånare/km² och befolkningstätheten på landsbygden i snitt 9 invånare/km² år 2016. Befolkningstätheten i Lapplands landskap är i snitt endast 2 invånare/km² och i Kajanalands landskap 4 invånare/km². Samtidigt var den genomsnittliga befolkningstätheten i EU (27) 109 invånare/km² och på landsbygden 51 invånare/km² (C.02).

Finland är även det land i världen som har mest vattenområden och det land i Europa som har mest skärgård. Finland har 76 000 öar med en areal på över en halv hektar. Av dem är cirka 20 000 bebodda delar av året eller året runt. Öarna med bofasta invånare har 8 706 invånare som bor där året runt och 60 000 som bor där delar av året. På de öar som inte har bofasta invånare finns sammanlagt 75 051 fritidsbostäder som regelbundet används av cirka 300 000 personer. Eftersom andelen områden med landsbygdskaraktär och glest bebyggda områden är stor i Finland är avstånden mellan de i snitt mindre städerna långa. Befolknings- och regionstrukturen är splittrad och de lokala resurserna och utvecklingspotentialen varierar därför i hög grad mellan olika delar av landet.

Befolkningen har en ofördelaktig åldersstruktur sett till försörjningskvoten. Dessutom försämras försörjningskvoten betydligt snabbare än till exempel i de övriga nordiska länderna (Nordregio 2020), eftersom nativiteten har sjunkit snabbare i Finland under 2010-talet och invandringen har varit mindre än i de övriga nordiska länderna. År 2018 var 16,2 procent av Finlands befolkning under 15 år, 62,5 procent 15–64 år och 21,4 procent över 64 år. På landsbygden var andelen personer under 15 år 16,4 procent, andelen personer i åldern 15–64 år 60,4 procent och andelen personer över 64 år 23,2 procent (C.03). I många kommuner som hör till kärnlandsbygden och glesbygden är den äldre befolkningens andel betydligt större än så. Till exempel i södra Savolax är andelen personer över 65 år 29,2 procent. Under perioden 2012–2017 har andelen personer i arbetsför ålder på landsbygden sjunkit, medan andelen personer över 65 år har ökat med cirka 3 procentenheter. Andelen unga har minskat något (Eurostat).

Den ökade invandringen innebär åtminstone ingen omedelbar lösning på befolkningsstrukturen. Andelen personer med utländsk bakgrund bosatta i Finland var cirka 7 procent av hela befolkningen 2019, vilket är lägst i Norden (Nordregio 2020). Största delen av invandrarna bor i städerna. Däremot är andelen invandrare betydande även i vissa landsbygdskommuner där det finns jobb. Dock fanns det år 2019 24 kommuner i Finland där det inte bodde en enda person med utländsk bakgrund, vilket är unikt för de nordiska länderna.

Den globala megatrenden för urbanisering och centralisering fortsätter och är kraftigare i Finland än till exempel de övriga nordiska länderna. Under det senaste årtiondet har befolkningen allt snabbare koncentrerats till de största städerna. Samtidigt pågår dock också en motsatt utveckling. Enligt finansministeriets rapport Kommunernas lägesbild 2020 har skillnaderna mellan kommunerna ökat på 2000-talet i synnerhet till följd av förändringar i befolkningsstrukturen. Av de 294 kommunerna i Finland var endast 60 sådana som växte eller växte fort under perioden 2013–2018. Under samma period minskade befolkningen i de övriga 234 kommunerna. Förändringen i folkmängden påverkas av migration och en naturlig befolkningsförändring. Därför finns det också små kommuner där nettomigrationen är positiv, men där folkmängden ändå minskar på grund av dödlighet.

Samtliga större städer hörde till de växande områdena, men det fanns även växande områden inom samtliga övriga kommuntyper. Kommunerna med landsbygdskaraktär hörde dock i regel till de avfolkade områdena. I Finland är andelen kommuner med en minskande befolkning av samtliga kommuner betydligt större än i de övriga nordiska länderna, där största delen av kommunerna antingen växer eller är stabila (Nordregio 2019). Befolkningen koncentreras även inom kommunerna. När man delar in landet i rutor om en kvadratmeter har antalet rutor med bosättning minskat med 2 procent under 2008–2017, vilket är en betydande förändring (Nordregio 2019).

Enligt rapporten Kommunernas lägesbild 2020 återspeglar sig skillnaderna mellan kommunerna förutom i befolkningsutvecklingen även i ekonomin, finansieringen, tillgången till service och personal, näringslivsstrukturen och demokratin. Enligt Statistikcentralens befolkningsprognos kommer befolkningen att koncentreras till huvudstadsområdet och övriga storstäder även kommande år. Befolkningen på kärnlandsbygden och glesbygden minskar i regel fortfarande och på sista tiden har också befolkningsutvecklingen i lokala centrum på landsbygden, det vill säga småstäder och relativt stora kyrkbyar, blivit negativ.

Förändringen i befolkningsstrukturen och koncentrereringen av befolkningen är inte ett förbigående fenomen, utan skillnaderna mellan kommunerna håller på att öka ytterligare. Enligt rapporten Kommunernas lägesbild 2020 är det dock inte realistiskt att alla kommuner eftersträvar en befolkningsökning, utan kommunerna bör i sin strategiska planering utgå från så realistiska hypoteser som möjligt i och med att många kommuner har avfolkats under hela 2000-talet. Vid utarbetandet av strategier för så kallad smart anpassning (Smart Shrinking) är utgångspunkten att de avfolkade områdena ska kunna svara mot förändringarna med hjälp av anpassningsåtgärder, som är mer hållbara än traditionella ekonomiska tillväxtstrategier. Områdets livskraft påverkas förutom av ekonomisk tillväxt och befolkningstillväxt även av invånarnas upplevelser av ett bra liv. Hit hör till exempel delaktighet, säkerhet, sociala nätverk och olika dimensioner av hållbar utveckling, såsom hållbar användning av naturresurser och anpassning till klimatförändringen (bl.a. Syssner 2018).

År 2018 ordnade landsbygdsnätverket framtidsprocessen Landsbygd 2030 där ett viktigt mål ansågs vara att öka det välbefinnande som varje individ själv upplever (<https://www.maaseutu.fi/maaseutuverkosto/teemat/maaseutu2030>). I början av 2021 förs dialoger om ett bra liv på landsbygden inom ramen för kampanjen Idéfestivalen som är en del av Landsbygdsparlamentet. I sammanfattningen av den första delen av diskussionerna konstaterades det att ett bra liv på landsbygden förverkligas relativt väl, men att osäkerheten väcker oro och beslutsfattare efterlyses ett djärvt grepp om utvecklingen och arbete för att möjliggöra ett bra liv i stället för koncentration av service. Det krävs tolerans och öppen social gemenskap för nya invånare. (Landsbygdsparlamentet 2021)

Befolkningsstatistiken i Finland grundar sig på den registrerade befolkningskommunen årets sista dag, men i verkligheten bor en stor del av finländarna någon annanstans än i sin registrerade befolkningskommun en del av året. I en utredning om sysselsättnings- och regionekonomiska effekter som Naturresursinstitutet publicerade 2019

granskades befolkningens faktiska vistelseort för varje kalendermånad. I undersökningen gjordes uppskattningen att det under sommarmånaderna bor upp till 1,2 miljoner fler invånare i landsbygdskommunerna än vad det finns invånare där enligt befolkningsstatistiken. Mer fritid och möjligheten till plats- och tidsberoende arbete tack vare digitaliseringen har till exempel förlängt den tid som tillbringas i ett andra boende, men den här förändringen syns inte i den officiella statistiken. Covid-19-pandemin har ytterligare förlängt den tid som tillbringas i ett andra boende och dessutom skaffade allt fler nya fritidsbostäder. Enligt en utredning som ännu inte har offentliggjorts har dubbelt boende och arbete ökat betydligt under de förhållanden som orsakats av covid-19-pandemin. Inom ramen för tillgänglig teknik söker människor kombinationer som passar dem i vardagen och som medför välbefinnande. Eftersom datakommunikationsförbindelserna till exempel möjliggör större oberoende av plats, minskar olägenheterna med områden som finns på långa avstånd från centrum.

Infrastruktur: vägar, datakommunikationsförbindelser, vattentjänster, byggnader

Till basinfrastrukturen hör vägnätet, vatten-, avlopps- och elservicen samt datakommunikationsförbindelserna. Finland har en högklassig infrastruktur, men dess kvalitet har försämrats bland annat på grund av minskad offentlig finansiering (Kommissionens landrapport 2019). Av vägnätet i Finland sköts sammanlagt cirka 370 000 kilometer av privata aktörer och endast cirka 80 000 kilometer av staten. Det privata vägnätets funktion spelar således en stor roll för såväl boendet som yrkesutövningen, företagandet och exporten. Finland ligger långt från de centrala marknaderna och är i sin logistik beroende av Östersjötrafiken. Därför har transportkostnaderna stor betydelse för produkternas pris. Trafiknätets funktion påverkar avsevärt företagets konkurrenskraft och rörligheten i allmänhet (Trafikverket 2018a).

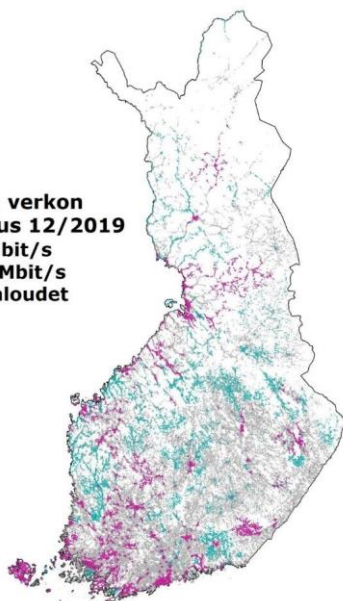
Vattentjänsterna tryggar tillgången till rent vatten och en ändamålsenlig hantering av avloppsvatten. Vattentjänsterna är en kritisk funktion för näringslivet, samhället och invånarna. De är nödvändiga för bland annat hälso- och sjukvården och matförsörjningen samt den regionala livskraften. I Finland är kvaliteten på kranvattnet utmärkt och vattnet är drickbart. Vattentjänstnätverket behöver dock saneras: 12 procent av avloppsnätet och 6 procent av vattenledningsnätet är i mycket dåligt skick. Även vattentjänsternas energieffektivitet bör förbättras avsevärt. Målet är att ta fram sätt att reformera vattentjänsterna och förutse förändringar i verksamhetsmiljön. Ett ytterligare mål är att se till att vattentjänstverkens kunder får trygga och högklassiga vattentjänster. Samtidigt är målet att ta stora steg mot koldioxidneutrala och resurssmarta vattentjänstverk i Finland bland annat genom ny teknik och cirkulär ekonomi.

I slutet av 2019 hade 64 procent av de finländska hushållen tillgång till snabbt bredband (100 Mbit/s). De aktörer som tillhandahåller tjänster på marknadsvillkor är inte intresserade av att bygga förbindelser i glesbygderna. Landskapet Österbotten har det bästa utbudet av snabbt bredband: cirka 75 procent av hushållen har tillgång till en bredbandsanslutning med en hastighet på 100 Mbit/s. Det bästa utbudet av snabba optiska fiberanslutningar finns på Åland, cirka 97 procent. Utbudet av snabbt bredband är sämst i landsbygdsområdena i Södra Österbotten (40 %), Mellersta Finland (49 %), Södra Savolax (49 %) och Kymmenedalen (52 %). Skillnaderna mellan landskapen är stora, liksom även skillnaderna mellan olika kommuner inom ett och samma landskap. En granskning av kommunerna ger vid handen att det än i dag i Finland finns 29 kommuner där under 10 procent av invånarna har tillgång till optiska fiberförbindelser och 8 kommuner där tillgången är 0 eller 1 procent (Traficom 2019).

I en jämförelse av bredbandsförbindelserna i EU-medlemsstaterna (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>) placerar sig Finland på första plats (1) i The Digital Economy and Society Index (DESI) 2020, men när det gäller uppkoppling [connectivity] ligger Finland först på nionde plats (9). När det gäller NGA-uppkopplingar [Next Generation Access2] med hastigheter på över 30 Mbit/s och deras täckning på landsbygden placerar sig Finland först på plats 27/28. I EU-kommissionens rekommendationer om Finland i den europeiska gröna given (Green Deal) är målet att 100 procent av landsbygdsbefolkningen ska ha tillgång till snabbt bredband. Detta mål bör nås bland annat genom stimulansfinansiering inom ramen för Finlands program för hållbar tillväxt och från landsbygdsfonden. Harmonisering och samordning av finansieringen har också en stor betydelse för att målet ska kunna nås.

Kiinteän verkon saatavuus 12/2019

- 100 Mbit/s
- 1000 Mbit/s
- Kotitaloudet

Traficom 2019 Hushållens tillgång till snabbt fast bredband på rutor 1 km x 1 km.

Bostadsbyggandet har under de senaste årtiondena i allt högre grad koncentrerats till städer och tillväxtcentrum. Av alla bostäder finns cirka 43 procent i höghus. Samtidigt står funktionsdugliga byggnader avsedda för boende och företagsverksamhet tomma på landsbygden, och det är svårt att få finansiering för att renovera dem. Som en följd av detta förfaller byggnaderna och deras värde sjunker (ROTI – Rakennetun omaisuuden tila 2019). På grund av förfallet försvinner en del av det gamla byggnadsbeståndet helt och hållet, varvid värdefullt kulturarv går förlorat på landsbygden. Förutom att få finansiering för renoveringar kan det vara svårt att hyra ut befintliga byggnader till exempel för boende, företagsverksamhet, turism eller hobbyverksamhet. Bankerna är ofta även motvilliga att bevilja lån för nybyggnation, vilket bidrar till att försvåra inflyttningen till landsbygden. Med tanke på inflyttning till landsbygden har upplevelserna varit att det förekommer utmaningar med planläggningen och beviljandet av bygglov samt, på vissa orter, med ombyggnaden av fritidsbostäder till stadigvarande bostäder.

Tjänster

Samhällstjänsterna kan delas in i lagstadgad basservice och fritidstjänster. Det blir allt vanligare att tjänster som produceras inom den privata och tredje sektorn upphandlas och används som tjänster finansierade med offentliga medel. (Ponnikas et al. 2011: 25.) Med tillgänglighet avses tjänsternas fysiska eller elektroniska närbarhet till exempel via telefon eller datanätet. Närbarheten påverkas av de ekonomiska möjligheterna att utnyttja tjänsterna, varvid man talar om tjänsternas ekonomiska tillgänglighet. Tillgängligheten till tjänsterna kan variera även beroende på livssituationen och säsongen: till exempel försämras utbudet av kollektivtrafik ofta utanför skolarbetet. (Landsbygdsrapporten 2017).

Enligt landsbygdsrapporten 2017 har tillgången till basservice försämrats avsevärt på landsbygden under 2000-talet bland annat som en följd av att handelsbodar, skolor och hälsostationer stängts och hållplatser för biblioteksbuskar lagts ner. Det beror dels på nedskärningar inom den offentliga sektorn, dels på att efterfrågan på tjänster minskar i synnerhet på små orter där befolkningen minskar. Avstånden till den offentliga servicens kontor har blivit längre på landsbygden och tillgängligheten mätt i fysiska avstånd försämrats. Utbudet av tjänster koncentreras allt mer till större centrum. Däremot har det ökade antalet större butiker bidragit till att allt fler har tillgång och närmare avstånd till en butik med ett omfattande utbud som uppfyller de vardagliga inköpsbehoven.

Av hela Finlands befolkning når 97 procent med personbil på 30 minuter ett servicecentrum där det finns en grundskola, ett apotek, ett bibliotek, en dagligvarubutik, ett postkontor, en kiosk och en hälsostation. Tre pro-

cent av befolkningen bor på över 30 minuters avstånd med bil från ett servicecentrum. Den begränsade kollektivtrafiken och de långa avstånden har gjort privatbilismen nödvändig i landsbygdsområdena. Därför har de invånare som saknar bil, i synnerhet äldre och unga, svårigheter att nå tjänsterna. Även tillgången till taxiserie har försämrats på många håll. När det kommer till tjänster som rör säkerheten (bl.a. polisen och räddningsväsendet) tar det längre än tidigare att få hjälp på grund av att tjänsterna centreras och avstånden är långa. Landsbygdsinvånarna upplever dock i allmänhet att deras bostadsområde är tryggt, även om de samtidigt är missnöjda med tillgängligheten till polis- och räddningstjänster.

De elektroniska tjänsterna har blivit fler. Enligt medborgarenkäten i landsbygdsrapporten (2017) känns e-tjänsterna främmande för många invånare på landsbygden. Inom fritidstjänsterna på landsbygden finns färre hobbymöjligheter till exempel för barn och unga än i städerna, men å andra sidan är hobbymöjligheterna också olika. Hobby- och samlingsplatser har stor betydelse för den sociala gemenskapen och för anknytningen till boningsorten.

Under finansieringsperioden 2014–2020 genomfördes med stöd av landsbygdsfonden olika försök att omorganisera tjänster i syfte att kompensera för bristfälliga tjänster. Sådana är bland annat olika elektroniska tjänster, servicecentrum och ambulerande tjänster samt hobbyklubbar och hobbyplatser för barn och unga. En förutsättning för många av de nya omorganiserade lösningarna är fungerande och snabba datakommunikationsförbindelser.

En livskraftig landsbygd – sysselsättning, företagande och tillväxt

Finlands bruttonationalprodukt var i snitt 42 350 euro/person år 2018. (C.08). Genomsnittet i EU-27-länderna var 36 480 euro/person, så Finland ligger något över medeltalet (111 %). BNP varierar relativt mycket mellan EU-länderna och ligger på 7 980–98 640 euro/person/år. Den genomsnittliga bruttonationalprodukten på landsbygden i Finland var 33 532 euro/person, vilket är femte högst i EU. Det finns dock stora skillnader mellan olika områden i Finland. I huvudstadsregionen var BNP per invånare år 2018 cirka 146 procent av genomsnittet i EU, medan BNP/invånare i Kajanaland var 81 procent och BNP/invånare i Södra Savolax och Norra Karelen var endast 86 procent av genomsnittet i EU.

Enligt kommissionens landrapport 2020 är risken för fattigdom och social utslagning samt inkomstskillnaderna i Finland bland de lägsta i EU, även om de under de senaste åren har ökat något. Den genomsnittliga fattigdomsnivån 2018 var 16,5 procent i hela Finland och 16,6 procent på landsbygden (C.09). Samtidigt var den genomsnittliga fattigdomsnivån på landsbygden i EU (27) 23,6 procent och den genomsnittliga fattigdomsnivån i hela EU 21,6 procent.

Befolkningsutvecklingen, sysselsättningsgraden och antalet verksamma företag, inklusive lantgårdar, i ett område kan betraktas som centrala faktorer för områdets livskraft. Företagandets betydelse betonas på landsbygden, eftersom det finns färre alternativa sätt att skaffa sysselsättning och utkomst än i städer och på tillväxtorter samt inom deras influensområden. Företagande som skapar sysselsättning och tillväxt utgör en viktig grund för landsbygdsområdenas ekonomiska och sociala livskraft.

Den genomsnittliga sysselsättningsgraden bland 20–64-åringar i Finland var 77,2 procent år 2019. På landsbygden var den genomsnittliga sysselsättningsgraden bland 20–64-åringar ännu högre, 78,1 procent (C.06). Den genomsnittliga sysselsättningsgraden på landsbygden har ökat under de senaste fem åren, men i Norra och Östra Finland är den lägre än i övriga Finland. Sysselsättningsgraden i hela Finland var 78,5 procent bland 20–64-åriga män och 75,8 procent bland kvinnor i samma ålder. I Finland är den genomsnittliga sysselsättningsgraden bland män något lägre än genomsnittet i EU-27-länderna (78,9 %). Däremot är sysselsättningsgraden för kvinnor i Finland betydligt högre än genomsnittet i EU (67,2 %). Den genomsnittliga sysselsättningsgraden på landsbygden i EU var 73,3 procent. På landsbygden i Finland har bristen på arbetskraft vid sidan om arbetslösheten varit ett problem redan en längre tid i och med att behovet av arbetskraft och utbudet av kompetens inte alltid möts.

Den genomsnittliga arbetslöshetsgraden bland 15–74-åringar år 2018 var 7,4 procent i hela Finland (C07) och 6,5 procent på landsbygden. Arbetslöshetsgraden bland unga 15–24-åringar var hög, nämligen 17,0 procent i

hela Finland och 16,2 procent på landsbygden. Samtliga arbetslöshetssiffror i Finland är något högre än genomsnittet i EU. Arbetslöshetsgraden har dock sjunkit under de senaste åren. Covid-19-pandemin kommer troligen att hejda den positiva utvecklingen. I många kommuner med hög arbetslöshetsgrad har ekonomin tidigare till stora delar baserat sig på en enda bransch eller ett enstaka företag (t.ex. skogsindustrin), som till följd av globala strukturförändringar lagt ned verksamheten på orten. Detta har vid sidan om arbetslöshet även lett till en åldersstruktur med betoning på äldre i och med att unga och andra i arbetsför ålder har flyttat bort (Nordregio 2019).

År 2019 fanns det sammanlagt cirka 2 651 100 arbetande personer i Finland. Av arbetstillfällena fanns 3,4 procent inom primärproduktionen, 22,1 procent inom förädlingen och 74,5 procent inom servicen. Inom servicen är nästan tre fjärdedelar privata tjänster och ungefär en fjärdedel offentliga tjänster. Efter 2016 har antalet arbetande personer i Finland ökat. Primärproduktionens och förädlingens andel av arbetstillfällena håller på att minska något medan servicens andel har ökat. Av arbetstillfällena fanns 943 900, dvs. 36,8 procent, på landsbygden; detta är något mindre än 2016 (C11).

Av Finlands bruttomervärde 2019 kom 2,8 procent från primärproduktionen, 27,8 procent från förädlingen och 69,4 procent från servicen (C.10). Primärproduktionens och förädlingens andel är något större än genomsnittet i EU-27-länderna, medan servicens andel är mindre. Landsbygden står för ungefär en tredjedel av Finlands bruttomervärde. Arbetets produktivitet inom primärproduktionen är betydligt lägre än inom servicesektorn och förädlingen. Som helhet är arbetets produktivitet på landsbygden något lägre än i de mellanliggande områdena och ungefär en femtedel lägre än genomsnittet i städerna.

Företagsstruktur

Det har skett kraftiga förändringar i Finlands näringsstruktur under det senaste decenniet. I de traditionella industribranscherna har flera tiotusen jobb försvunnit. Enligt kommissionens landrapport 2020 ligger produktionsinvesteringarna i Finland under genomsnittet i EU i de investeringskategorier som bäst stöder en ökad produktivitet, såsom investeringar i anläggningar, industriella investeringar och investeringar i upphovsrätter. Detta bidrar till en sämre tillväxtpotential och konkurrenskraft i Finland. Allmänt taget genereras ungefär en tredjedel av den ökade produktiviteten av immateriella investeringar. De länder som har investerat mer i immateriellt kapital har tagit sig snabbare ur recessioner. I Finland är ett hinder för investeringar i synnerhet bristen på yrkeskunnig personal, särskilt inom informations- och kommunikationstekniska tjänster.

Även på landsbygden har företagandets struktur förändrats avsevärt. När Finland anslöt sig till EU 1995 fanns det cirka 100 000 gårdar i landet, medan antalet gårdar som bedriver jordbruk och trädgårdsproduktion under 2019 endast var hälften av det antalet, cirka 46 700. År 2020 var 10,5 procent av gårdarna ekologiska gårdar. År 2015 arbetade cirka 118 000 personer inom jordbruk och trädgårdsproduktion. Nästan 70 procent av arbetskraften bestod av odlare och medlemmar av odlarfamiljer. Närmare 30 procent av gårdarna bedrev annan företagsverksamhet vid sidan om jordbruket. Inom den övriga företagsverksamheten arbetade cirka 23 000 personer. (Naturresursinstitutet, 2016.)

Av de aktiva gårdarna är cirka en tredjedel flerbranschgårdar. Om man beaktar skogsbruket uppgår andelen flerbranschgårdar till ungefär 80 procent. Verksamhet i flera branscher är ett strategiskt val för gården. Det ger gården en mångsidigare branschstruktur, tryggar gårdens lönsamhet samt bibehåller och stärker sysselsättningen på landsbygden. På flerbranschgårdar bedrivs förädling av egna produkter, livsmedel och trä samt energiproduktion. Återanvändning av tidigare bostads- och produktionsbyggnader för företagsverksamhet är ekonomiskt vettigt, medan till exempel turismen och produktionsverksamheten gynnas av en välskött miljö och välhållna väg- och övriga nätverk. Gemensam utveckling och marknadsföring av tjänster och produkter förbättrar flerbranschföretagens konkurrenskraft.

I takt med att antalet gårdar minskat har betydelsen av företag som bedriver annan verksamhet än jordbruk ökat för den ekonomiska och sociala välfärden på landsbygden. En balanserad utveckling förutsätter en så mångsidig företagsstruktur som möjligt och ett fungerande företagsekosystem.

På landsbygden i Fastlandsfinland fanns år 2017 sammanlagt 80 257 företag som kan definieras som tillväxtföretag. De utgör cirka 30 procent av alla företag i Fastlandsfinland. Majoriteten av företagen är små och medelstora företag. Endast cirka 0,1 procent är stora företag. Cirka 95 procent av de små och medelstora företagen är mikroföretag som sysselsätter färre än 10 personer. Av de små- och medelstora företagen fanns cirka 18 procent i glesbygden, cirka 49 procent på kärnlandsbygden och cirka 33 procent på den stadsnära landsbygden. (Statistikcentralen & Naturresursinstitutets Agrikaattori-databas, 2017.) Flest landsbygdsföretag inklusive personal finns i Nyland, Egentliga Finland och Norra Österbotten.

Åren 2001–2016 ökade antalet sysselsatta i små och medelstora företag medan det sjönk i stora företag. Småföretagandet, företagandet som bisyssla och egenföretagandet har ökat under de senaste tio åren. År 2018 var 11,6 procent av arbetskraften i arbetsför ålder, dvs. i åldern 15–64 år, personer som sysselsatte sig själva (C06). Förändringarna i arbetet och företagandet kan i framtiden leda till situationer med undersysselsättning där allt fler har jobb antingen som deltidsanställda eller som köptjänst via det egna företaget i stället för att vara heltidsanställda som tidigare. Redan nu har både antalet undersysselsatta och antalet personer som har en bisyssla vid sidan om sin huvudsyssla ökat.

Samtidigt utgör ofta problemen med tillgång på arbetskraft ett hinder för företag att anställa mer personal. Enligt SMF-barometern (2018) upplever mer än hälften av företagen att tillgången på kompetent arbetskraft som motsvarar företagets behov i viss mån begränsar tillväxten. Även på landsbygden finns många områden där det är brist på kompetent arbetskraft. Nästan vart tredje arbetsgivarföretag på landsbygden har tvingats tacka nej till beställningar på grund av brist på arbetskraft. Problemet är stort i synnerhet på den stadsnära landsbygden. (Maaseutu-Pulssi 2018.) Medelåldern bland företagarna på landsbygden är hög, så ett problem både inom jordbruksföretagen och andra företag är även behovet av ägarbyte och att ägarbyten inte genomförs då det är svårt att hitta en ny ägare till företaget.

Bioekonomi

Med bioekonomi avses utnyttjandet av förnybara naturresurser (biomassa), vilket omfattar framställning av biomassa och förädling av biomassa till olika produkter. Hit räknas jordbruk, skogsbruk (och fiskerinäringen) och processning av deras råvaror och produkter samt marknadsföring av produkterna. Även naturturism är en del av bioekonomin. Genom att utveckla bioekonomin strävar man efter att minska beroendet av icke förnybara naturtillgångar och främja hållbar utveckling och cirkulär ekonomi.

I hela Europa härstammar i genomsnitt 75 procent av omsättningen inom bioekonomin från jordbruks- och livsmedelssektorn och 15 procent från skogsbruket och skogsindustrin. I Finland däremot kommer 63 procent av bioekonomins omsättning från skogsbruket och skogsindustrin och endast 30 procent från jordbruks- och livsmedelssektorn. Skogssektorn är den finländska bioekonomins motor och har stor betydelse för Finlands samhällsekonomi samt för omsättningen, exporten, sysselsättningen och skatteintäkterna. Mervärdet för skogsbaserade bioprodukter uppgår till sammanlagt cirka 14 miljarder euro. Tillväxten grundar sig på utnyttjandet av skogsbiomassa bland annat i produkter som ersätter plast och i produktionen av bioenergi. (VTT 2018). Enligt Naturresursinstitutets statistik uppgick bioekonomins förädlingsvärde i Finland år 2017 till sammanlagt 23,5 miljarder euro, vilket var 12 procent av nationalekonomins sammanlagda förädlingsvärde.

Skogsbruk och naturprodukter, husbyggande och jordbruk är de tre viktigaste sektorerna inom bioekonomin granskat enligt antalet verksamhetsställen (Var uppstod nya arbetsplatser 2016?). Investeringarna inom bioekonomin har ökat kraftigt under de senaste åren. Ökningen av investeringar skapar förutsättningar för att nya produkter och tjänster samt nya jobb ska uppstå. Däremot har andelen produkter med ett högt mervärde inom skogsbruket minskat avsevärt under de senaste åren. Klimatförändringen och den cirkulära ekonomin som växer i och med den skapar en mångfald av ny efterfrågan och utvecklingsbehov för bioekonomins produkter.

Med hjälp av resurseffektiva bioekonomiska lösningar kan man förbättra den regionala självförsörjningen inom energi och näringsämnen samt främja energi- och materialeffektiviteten. I diversifierade lösningar utnyttjas råvarorna ofta nära produktionsplatsen, varvid nyttan av verksamheten blir kvar i området. Inom den diversifierade bioekonomin skapar tjänsterna i anslutning till miljön och naturresurserna nya affärsmöjligheter på landsbygden, ökar områdenas livskraft och bidrar till mångsidigare näringar.

Användningen av näringsämnen kan effektivieras genom olika åtgärder för sluten cirkulation. Den ekologiska produktionen är inte beroende av fossila råvaror. Efterfrågan på närproducerad och ekologisk mat ökar, vilket skapar nya affärsmöjligheter för gårdar, förädlingsföretag och export. Tack vare samarbetet mellan livsmedelsföretag och turistföretag uppstår nya affärsområden och möjligheter att övergå från binäring till huvudnäring. När ett område certifieras som ekologiskt insamlingsområde är det möjligt att plocka ekologiska produkter. Mat är nära förknippat med människornas välfärd. Matinnovationer i anslutning till välfärds- och hälso-tjänster kan skapa nya affärsmöjligheter. Naturprodukter och turist- och rekreationstjänster i naturen är en ekonomiskt och socialt viktig del av bioekonomin i Finland.

Skogsbruk

Finlands totala areal är cirka 30,5 miljoner hektar. Av denna areal består cirka 23 miljoner hektar av skog (75 % av den totala markarealen), av vilken cirka 12 procent är skyddad. Dessutom finns det över 3 miljoner hektar som består av trädfattiga markområden inom skogsbruket, till exempel öppna myrar och hållmarksskogar. Trädbeståndets storlek är sammanlagt cirka 2 500 miljoner kubikmeter. Skogarnas årliga tillväxt är enligt den senaste statistiken cirka 110 miljoner km³ per år, varav ekonomiskogarnas tillväxt står för cirka 105 miljoner km³ per år. Dessutom fortsätter ökningen av trädbeståndets storlek och tillväxt som inleddes på 1970-talet.

I Finland finns det cirka 632 000 skogsägare, när man också räknar med delägare i gemensamt ägda fastigheter och fastigheter som omfattar minst två hektar. I Finland finns sammanlagt cirka 347 000 skogsfastigheter med samma arealavgränsning. De privata skogsägarna äger i genomsnitt 30 hektar skogsbruksmark. I motsats till de flesta övriga europeiska länder är den största skogsägargruppen privatpersoner, vilka äger cirka 44 procent av skogsmarken. Staten äger cirka 25 procent av skogsmarken och aktiebolag äger cirka 9 procent av arealen. Beskattningssammanslutningar äger cirka 10 procent och dödsbon cirka 6 procent av skogsmarksarealen. De samfälliga skogarnas andel av arealen är cirka 2,2 procent.

Enligt den nationella skogsstrategin 2025 kan man genom att uppmuntra resurseffektiv vård av skogar som används i skogsbruket i rätt tid och som främjar naturvärdena förbättra skogsbrukets lönsamhet, öka trädbeståndets tillväxt och kolbindning, få träden att bli kraftigare snabbare samt trygga skogarnas mångfald och andra miljömässiga fördelar. På det sättet kan man samtidigt trygga tillgången till träbiomassa för träförädlingsindustrin, förebygga spridningen av skogsskador och säkerställa att skogarna bevaras som kolsänkor. Samordningen av målen för olika sorters skogar gör det möjligt att öka välståndet man får från skogarna.

Trävaruhandeln och drivningen varierar relativt kraftigt beroende på konjunktur. År 2017 uppgick virkesuttaget av stamved till 72,4 miljoner kubikmeter. Detta är mer än 85 procent av de hållbara avverkningsmöjligheterna. Tack vare den aktiva trävaruhandeln ökade bruttorotprisinkomsterna 2017 till 2,23 miljarder euro. Kostnaderna för skogsvård och skogsförbättringsarbeten 2017 var 234 miljoner euro.

Av trä produceras förutom traditionella produkter inom skogssektorn även råvaror till bland annat textilier, kemikalier, kosmetika, drivmedel, läkemedel, smartförpackningar, ytbeläggningar, lim, plast, komposit, djurfoder och funktionella livsmedel. Nya användningsändamål och användningsmetoder utvecklas hela tiden. Under de senaste åren har man i Finland investerat i bland annat tillgodogörandet av skogsbiomassa samt produktionen av såväl traditionella skogsindustriprodukter som nya produkter som ersätter exempelvis plast.

Förnybar energi

EU:s mål för förnybar energi fastställs i förhållande till den sammanlagda slutförbrukningen av energi. Räknat enligt detta sätt var andelen förnybara energikällor i Finland över 40 procent år 2018. Finland har överskridit sitt mål från 2014 om att andelen förnybar energi ska utgöra 38 procent av slutförbrukningen före 2020. Andelen förnybar energi i Finland är näst högst i EU (Findikaattori 2019).

Förnybara energikällor är träbränslen, övriga vegetabiliska och animaliska bränslen, biogas, den bionedbrytbara delen av återvinnings- och avfallsbränslen, vattenkraft, vindkraft, solenergi och jordvärme. Största delen

av den förnybara energin i Finland utgörs av bioenergi, det vill säga energi som produceras med olika slags biomassor. År 2019 utgjorde bioenergin 82 procent av den förnybara energin i Finland. Den viktigaste bioenergekällan är trädbaserad energi, dvs. trädbränslen. I Finland härstammar den trädbaserade energin i synnerhet från sidoflöden inom skogsindustrin och skogsvården. Torr cellulosahaltig åkerbiomassa, såsom rörflen, halm och sorterat avfall från spannmål, kan förbrännas som sådan eller blandad med övriga bränslen. Även gödsel från husdjursproduktion kan utnyttjas som energi till exempel genom att den omvandlas till biogas. Bioenergi kan produceras av flera olika typer av biomassa med flera olika tekniker.

Det centrala målet med cirkulär ekonomi är att spara naturresurser och använda materialen på ett effektivt och hållbart sätt. Lösningar för förnybar energi, ett hållbart jord- och skogsbruk och ansvarsfulla vattentjänster kan vara lönsam affärsverksamhet och vinstgivande placeringsverksamhet.

Förädling av livsmedel

Förädling av jordbruksprodukter främjar odlarens ställning i värdekedjan (se specialmål 2.3). En förutsättning för efterfrågan på jordbruksprodukter är att förädlingsindustrin kan investera, utveckla och öka produkternas värde samt förnyas och förbättra produktiviteten och konkurrenskraften i branschen. De senaste två åren har exporten av ekologiska produkter fördubblats, men merparten utgörs av halvfabrikat. Mikroföretag och små företag som bedriver förädling använder i huvudsak närproducerade jordbruksprodukter, varför de har en betydande roll på det lokala planet och rent allmänt för att skapa ett mångsidigare livsmedelsutbud inom den regionala ekonomin.

Livsmedelsindustrin i Finland är den största tillverkaren av konsumtionsvaror och den fjärde största industri-sektorn efter metall-, kemi- och skogsindustrierna. Omsättningen i branschen uppgick till 11,2 miljarder euro år 2018, och tillväxten från året innan var 4 procent (Hyrylä 2019). Livsmedelsindustrin domineras av mikro-företag. I Finland, inklusive Åland, fanns sammanlagt 1 770 företag inom livsmedelssektorn år 2017. Av dessa var 79 procent mikroföretag, 15 procent små företag, 5 procent medelstora företag och 1 procent stora företag. Mer än hälften av livsmedelsföretagen fanns på landsbygden. (Statistikcentralen & Naturresursinstitutet 2019.) Enligt Europeiska unionens statistikbyrå (Eurostat) arbetade 35 000 personer inom livsmedelsindustrin år 2017. Mer än hälften av arbetstillfällena inom livsmedelsindustrin finns i små och medelstora företag.

I Finland finns fler än 1 000 närmatsföretag, av vilka en del bedriver verksamhet som odlar-förpackare och odlar-förädlare i anslutning till lantgårdar. Närmatsföretagen har ofta en stark koppling till matturismen. Maten kan knytas till lokala producenter, aktörer, berättelser och till den lokala kulturen, vilket väcker intresse för turistmålet och regionen. Inom livsmedelssektorn i Finland står de stora företagen för volym och de små företagen för ett mångsidigt utbud (Hyrylä 2019).

Livsmedelsföretagens investeringar har huvudsakligen varit inriktade på den egna produktionsmiljön, till exempel produktionsmaskiner, anordningar och utrustning samt produktionslokaler, förpackningslokaler och andra arbetslokaler. Dessutom har företagen inom livsmedelssektorn satsat på marknadsföring, lagring, kundlokaler, logistik och grundläggande förbättringar. Av produktionen inom den hemmamarknadsorienterade livsmedelssektorn går cirka 15 procent till export (ETL 2018). Exporten har således mindre betydelse än inom de egentliga exportsektorerna. År 2017 uppgick exporten av livsmedel till sammanlagt 1,6 miljarder euro och importen till 4,7 miljarder euro (se närmare om export i specialmål 2.2).

Närmaten med sina egna distributionskanaler blir allt populärare bland gårdar och små företag. Det finns efterfrågan på högklassiga odlade råvaror, råvaror som plockats i naturen och förädlade produkter och andra produkter med ett högt mervärde. Odlarna och landsbygdsföretagen får en allt större roll i synnerhet inom natur-, mat- och landsbygdsturismen samt inom de övriga tjänster som lockar inhemska och utländska besökare till landsbygden. Tack vare lokalkulturen och närmatstrenden har till exempel mikrobryggerier och mikrodestillerier blivit allt populärare, vilket har medfört förädlingsvärde för matturismen och exportmarknaden.

Naturprodukter

Även naturproduktsektorn och en så kallad vild mat är en del av bioekonomin. Naturproduktföretagen utnyttjar ätliga bär och svampar samt sav och växter som samlas in i skogen och naturen och som kan användas som mat, örter och naturmediciner. De produkter som samlas in i naturen tillgodogörs även i välfärds- och kosmetikbranschen. Av de produkter som samlas in i naturen får en del plockas med stöd av allemansrätten, en del endast med markägarens tillstånd. Skog och icke odlingsbar mark kan certifieras som områden för ekologisk insamling om man inte under tre år har använt kemiska bekämpningsmedel eller gödselmedel i området. I tjänsten Metsään.fi kan skogsägare tillkännage att de önskar certifiera sina skogar som ekologiska insamlingsområden. Råvaror från naturen och mervärdesprodukter som tillverkats av dessa är eftertraktade förutom i hemlandet även på den globala marknaden, bland annat i Asien.

Till matkulturen i Finland hör även vilt och vild fisk. Jaktkulturen i landet bygger på aktiva jaktföreningar. Dessutom ökar andelen kvinnor av jägarna och är nu 5 procent, eller cirka 15 000.

Naturen som välfärdsproducent

Med naturens ekosystemtjänster avses materiella och immateriella fördelar som människor får från naturen. Fördelar från naturen är till exempel mat och vatten samt läkemedel och byggmaterial. Att vistas och röra sig i naturen och uppleva tystnaden i naturen har konstaterats ha positiva effekter för människors välbefinnande och hälsa. Effekterna visar sig bland annat som lägre blodtryck och jämnare puls. Att se och uppleva naturen samt att utöva aktiviteter i naturen får enligt forskningen människor att må bättre. Kontakten till naturen upplevs som viktig och en stor del av finländarnas fritidsaktiviteter förknippas med friluftsliv och naturen. De växande städerna med sin allt tätare bebyggelse skapar utmaningar för att anlägga grönområden, vilket leder till att avstånden till de orörda naturområdena ökar.

Green Care är yrkesverksamhet som hänför sig till naturen och landsbygds miljön och som främjar människors välbefinnande och livskvalitet. I branschen används många olika metoder som tar hjälp av djur eller naturen, bland annat ridterapi och socialpedagogisk hästverksamhet, social och terapeutisk trädgårdsverksamhet, rehabilitering på landsbygd och ekopsykologiska metoder. Välfärdseffekterna uppstår bland annat med hjälp av naturens stimulerande verkan, delaktighet och upplevelser. Green care sker ofta i en naturmiljö eller på en lantgård.

Turism

Turismen har betydande regionalekonomiska effekter. Branschen upprätthåller regionernas livskraft och sysselsätter folk på olika orter i landet. Turism är en näring som växer kraftigt globalt. I Finland har turismnäringen blivit en betydande sysselsättningsfaktor och exportbransch i synnerhet under 2010-talet. Enligt uppskattningar kan efterfrågan på resor i Finland öka från nuvarande cirka 15 miljarder euro till hela 20 miljarder euro, och antalet anställda inom turistbranschen kan öka från 140 200 till 164 000 personer fram till år 2028. Uppskattningen har dock gjorts före covid-19-pandemin. Turistbranschen kommer antagligen inte att växa i samma takt som tidigare uppskattats åtminstone under några år efter pandemin. Pandemin kommer sannolikt även i större utsträckning att försämra verksamhetsförutsättningarna för många företag i turistbranschen under de kommande åren. Dessutom är många företag i branschen troligen tvungna att ändra affärsstrategierna.

Turismen är viktig för landsbygden, eftersom den skapar efterfrågan även i andra branscher, såsom välfärds- och rekreationstjänster, övriga fritidstjänster och matturism samt binärningar inom jord- och skogsbruk. Nationalparkerna och de övriga skyddsområdena har stor betydelse som faktorer som främjar dragningskraften inom turismen. Företagen inom turismen på landsbygden är huvudsakligen mikroföretag. Av Finlands totala turism är merparten turism inom landet. De utländska turisternas andel av både övernattningar och efterfrågan på resor var cirka 30 procent år 2018. År 2017 fanns sammanlagt 260 000 bäddar för turister i Finland. Av dem fanns 54,2 procent på landsbygden, vilket är en betydligt högre andel än genomsnittet i EU-27 (45,4 %). I Finland har dock andelen bäddar på landsbygden minskat något sedan 2012. Då uppgick den till 58,57 procent. I hela Finland har dock antalet bäddar för turister ökat med cirka 5 procent under 2012–2018 (C.30).

På Fastlandsfinlands landsbygd verkade 2016 cirka 3 650 (17 % av företagen i branschen) företag inom in-kvartering och restaurangbranschen och de sysselsatte nära 10 000 personer (Agrikaattori-datatjänsten, 2016). Sammanlagt har övernattningarna på landsbygden minskat på grund av minskad inhemsk efterfrågan (Landsbygdsindikatorer, 2016). Som en följd av covid-19-pandemin ökade dock antalet övernattningar av inhemska turister 2020, medan antalet övernattningar av utländska turister rasade.

Turismen har också ett nära samband med evenemangsbranschen, såsom teater-, bio- och musikverksamheter och andra evenemang. Evenemangsbranschen har en stor betydelse för landsbygden, framför allt sommartid, och organisering av evenemang innebär både arbetstillfällen och kunder för andra företag. Till följd av covid-19-pandemin har även organiseringen av evenemang delvis varit avbruten och anställda inom den kreativa sektorn har haft färre möjligheter att få jobb. I framtiden kan dock intresset för evenemang på landsbygden börja öka till följd av att folk förvärvat andra boenden.

I Finland är det vanligt att äga en fritidsbostad. I Finland finns totalt 507 200 sommarstugor (Statistikcentralen, 2017). På många orter med förhållandevis liten befolkning mängd finns det gott om sommarstugor. I takt med att antalet bofasta minskar ökar de sommarboendes betydelse. På de största inhemska handelsplatserna och förmedlingarna för hyrstugor bjöds 10 563 hyresstugor eller andra semesterbostäder ut (Statistik för hyresstugor, 2018). Flest hyresstugor fanns i Lappland (31 %). År 2018 gjordes totalt cirka 2,5 miljoner övernattningar i hyresstugor, varav 1,945 miljoner av finländare och 0,539 miljoner av utlänningar. De senaste åren har en fråga om dubbelt boende börjat diskuteras eftersom människor tillbringar allt mer tid på fritidsbostäder (Policy Brief 2020 från statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet: Monipaikkaisuuden tunnistaminen muuttaa väestö- ja aluekehityksen kuvan Suomessa – Identifiering av dubbelt boende förändrar bilden av befolknings- och områdesutvecklingen i Finland). Med dubbelt boende avses även fördelning av livet mellan stad och landsbygd – ett fenomen som har börjat kallas citymaalaisuus (citylandsbor).

Social delaktighet och jämlikhet

Individens erfarenhet av delaktighet kan vara upplevelsen av att man "hör till något". Delaktighet ses ofta som motsatsen till marginalisering. Social delaktighet kan också ses som statens skyldighet att möjliggöra och stödja medborgarnas delaktighet i samhället. Genom att främja delaktighet minskas ojämlikhet. (Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. 2015). Upplevelsen av social delaktighet har en märkbar inverkan på människornas välbefinnande. Enligt kommissionens landrapport om Finland 2020 kan man genom att investera i social delaktighet öka även sysselsättningen.

Finland är världsledande när det kommer till att främja jämlikhet. Det finns dock mycket kvar att göra: bland annat fördelas inte vårdansvaret jämnt, löneskillnaderna mellan kvinnor och män är högre än genomsnittet i EU och våld mot kvinnor är fortfarande ett problem. (SHM 2020.) På landsbygden är majoriteten av befolkningen i arbetsför ålder män och i synnerhet i glesbygden är männen betydligt fler än kvinnorna. Skillnaderna är störst bland unga vuxna. Av de 50–64-åringar som bor i centralorter på landsbygden är majoriteten dock kvinnor. (Landsbygdsrapporten 2017.)

Enligt jämlikhetsprincipen i Finlands grundlag är diskriminering förbjudet och alla människor är lika. Förbudet mot diskriminering inom olika livsområden preciseras i diskrimineringslagen, strafflagen, jämställdhetslagen och arbetslagstiftningen (www.edilex.fi). Med jämlikhet avses att alla är likvärdiga oberoende av kön, ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, politisk verksamhet, fackföreningsverksamhet, familjeförhållanden, funktionsnedsättning, hälsotillstånd, sexuell läggning eller någon annan omständighet som gäller den enskilde som person.

Enligt Eurobarometern är understödet åt åtgärderna mot diskriminering stort i alla EU-medlemsstater. Ungefär hälften ansåg att åtgärderna mot diskriminering hade varit effektiva eller relativt effektiva. En del av deltagarna ansåg att deras länder inte hade vidtagit några åtgärder för att bekämpa diskriminering. Åtgärderna ansågs ha varit riktade mot olika grupper i olika grader. Det som mest ansågs ha fått liten uppmärksamhet var åldersdiskriminering (hög ålder) och diskriminering på grund av funktionsnedsättning (<http://www.faktaomdiskriminering.fi>). I Finland ålägger diskrimineringslagen myndigheterna, utbildningsanordnarna och arbetsgivarna skyldighet att utvärdera och främja likabehandling i den egna verksamheten. Skyldigheten gäller alla ovannämnda diskrimineringsgrunder. Statistik finns att tillgå efter livsområde eller grupp och främst inte efter områdestyp.

Många kommuner i Finland har gjort upp jämlikhetsplaner. I planerna ligger fokus framför allt på tillgänglighet, tillgänglighet till tjänster, tjänsternas omfattning och delaktighet. Likabehandling i fråga om digital tillgänglighet till tjänster har ansetts vara en särskild aktuell fråga. De diskrimineringsgrunder som är mest synliga i planerna är funktionsnedsättning och ålder samt, i stora städer, också ursprung (Ekholm, Tuokkola, Kommunförbundets publikation 2/2018).

Finlandssvenskarna är infödda finska medborgare som har svenska som modersmål. I slutet av 2017 var 4,8 procent av invånarna i Fastlandsfinland svenskspråkiga. Finlandssvenskarna bor mestadels i Nyland, vid Österbottens kust, på Åland och i Åbo skärgård.

Samerna är det enda urfolket i EU. Det finns cirka 10 000 samer i Finland. Av dem bor mer än 60 procent utanför sitt hembygdsområde. Sedan 1995 har samerna inom sitt hembygdsområde haft grundlagsenlig autonomi i fråga om sitt språk och sin kultur. Till de uppgifter som ingår i samernas autonomi hör att sköta det parlament som väljs av samerna, Sametinget. Till samernas traditionella näringar hör fiske, samling, hantverk, jakt och renskötsel samt moderna utövningsformer av dem. I Finland talas tre samiska språk: nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska (www.samediggi.fi).

I Finland bodde 2019 närmare 268 000 utländska medborgare, vilket är 4,8 procent av hela befolkningen. Den överlägset största befolkningsgruppen är estniska medborgare. Vid utgången av 2019 bodde cirka 180 olika nationaliteter i Finland. Med hjälp av projekt inom landsbygdsprogrammen, i synnerhet Leader-projekt, har man främjat integrationen av invandrare 2014–2020. Leader har också haft en stor roll i arbetet med att främja lika delaktighet för kvinnor och unga.

Det europeiska sociala utvecklingsindexet (https://ec.europa.eu/regional_policy/fi/information/maps/social_progress) mäter samhällsutveckling och livskvalité i europeiska regioner på NUTS2-nivå. Resultaten 2020 visar att de sociala skillnaderna är stora mellan olika regioner och olika syner på social utveckling. De nordiska länderna presterar relativt bra. I jämförelserna placerar sig Finland bland de bästa utöver Sverige och Danmark.

Lokal utveckling på gräsrotsnivå

I Finland har det funnits etablerad medborgarverksamhet allt sedan slutet av 1700-talet. Föreningsverksamheten är omfattande och mångsidig. I föreningsregistret finns cirka 70 000 verksamma föreningar och dessutom finns det cirka 30 000 föreningar som inte är registrerade (Medborgarforum). På landsbygden har den sociala delaktigheten också stärkts av byaverksamheten. Många typer av gemensam verksamhet har ordnats på byagårdar och i föreningshus. För närvarande finns det cirka 2 500 föreningshus i Finland. Största delen är traditionella arbetar-, ungdoms- och lantmannaföreningshus som byggts för flera decennier sedan. Under de senaste åren har det blivit vanligare att kommuner och den övriga offentliga sektorn säljer eller hyr ut byagårdar till byaföreningar och andra aktörer inom den tredje sektorn. Av dessa är de flesta gamla byskolor, men också exempelvis kommunhus eller järnvägsstationer.

Sedan 1995 då Finland anslöt sig till EU har det bildats ett starkt nätverk av Leader-grupper på landsbygden. De lokala verksamhetsgrupperna på landsbygden, dvs. Leader-föreningarna, kombinerar i sin verksamhet lokal utveckling, jämlikhet och social delaktighet. Leader-verksamheten bygger på en sektorsövergripande utvecklingsstrategi som har utarbetats enligt principen nedifrån-upp, som utgår från lokala behov och som de lokala aktörerna även själva ansvarar för att genomföra. Med hjälp av verksamhetsmetoden utvecklas skraddarsydda lösningar som lämpar sig för lokala förhållanden och olika behov. Samtidigt engageras och inspireras människorna att bidra med sin tid, sitt kunnande och även sina privata medel till utvecklingen av sin egen livsmiljö.

Leader-verksamheten har förbättrat områdenas livskraft och ökat människornas delaktighet och jämställdhet. Leader-gruppernas roll har varit särskilt viktig i arbetet med att utveckla byar och stödja mikroföretag samt i mobiliseringen av volontärarbete (talkoarbete). Verksamheten når också ut till många olika befolkningsgrupper, såsom kvinnor, unga och invandrare. Med hjälp av Leader-verksamheten har man genomfört försök och hittat nya lösningar till exempel för lokala tjänster. Leader-verksamheten främjar samarbete och nätverk mellan

människor inom den egna regionen, mellan regionerna och internationellt. Detta tillför mer kunskande till utvecklingsarbetet och främjar innovationer. Leader-grupperna har ett starkt europeiskt nätverk och samarbetet ökar också utanför EU.

Enligt en utvärdering som publicerades 2020 fungerar Leader-grupperna som möjliggörare, regionutvecklare och rådgivare vid utvecklingen av landsbygden samt som plattformar och kanaler som ger möjlighet att medverka i den lokala utvecklingen. Leader-arbetets mervärde uppkommer av både arbetssättet (Leader-principerna) och det praktiska arbetet i Leader-grupperna. Mervärdet ligger särskilt i det sociala kapitalet och lokal-kännedomen. Det finns olika åsikter om huruvida Leader-grupperna i framtiden bör fokusera på den sociala gemenskapen eller utvecklingen av företagsverksamheten. I synnerhet i små kommuner och i glesbygden har Leader-verksamheten stor betydelse och ses rentav som ett livsvillkor. I takt med kommande administrativa och samhällsliga reformer och förändringar bör dock även Leader-grupperna moderniseras. Enligt utvärderingen bör man satsa på nätverk och principerna om innovationer, eftersom de gör det möjligt att förnya Leader-verksamheten. Man bör särskilt stärka Leader-gruppernas roll som utvecklare och Leader-kedjans samarbete.

Den kommunala ekonomin och kommunernas roll vid utvecklingen av landsbygden

I glesbygden och områden med landsbygdskaraktär är det viktigt att staten, landskapen, kommunerna och byarna deltar i utvecklingen av landsbygden. Kommunerna har inte i likhet med de administrativa uppgifterna för odlarstöd en lagstadgad skyldighet att delta i den regionala utvecklingen av landsbygden. I Finland är kommunerna i praktiken väl engagerade i Leader-verksamheten. Samtliga landsbygdsområden i Finland har allt sedan början av 2000-talet omfattats av Leader-verksamheten. Kommunernas finansieringsandel av Leader-verksamheten har under hela EU-medlemskapet uppgått till 20 procent av den offentliga finansieringen. Enligt en utvärdering betraktas kommunernas finansieringsandel som en viktig buffert och en möjlighet att genomföra innovativa finansieringsförsök inom Leader-verksamheten (Utvärdering av Leaderarbetet. Landsbygdsprogrammet 2014–2020 JSM 2020). Kommunerna deltar även i finansieringen av de företags- och utvecklingsprojekt som finansieras av NTM-centralerna. Finansieringen har under programperioden 2014–2020 varit ungefär 4 procent. Utöver kommunerna spelar den tredje sektorn och den fjärde sektorn också en stor roll i utvecklingen av landsbygden, både på riksnivå och i flera regioner.

Den kommunala ekonomin har försämrats avsevärt under de senaste åren. Kommunerna har fått fler skyldigheter och finansieringen av uppgifterna har inte varit tillräcklig ur kommunernas perspektiv. Även covid-19-pandemin har ökat de ekonomiska utmaningarna i kommunerna. I takt med att utvecklingsresurserna minskat har Leader-verksamheten i kommunerna kommit att betraktas som utvecklings- och innovationsfinansiering. Den ekonomiska verkkningsgraden är god. Mot en insats på en euro får kommunerna nästan 7 euro i annan offentlig och privat finansiering för utveckling av landsbygden i regionen.

Utbildning och kompetens

I Finland är den genomsnittliga utbildningsnivån hög, även på landsbygden. Detta ger en god grund för utvecklingen av näringarna och tjänsterna på landsbygden samt för utnyttjandet av möjligheterna med digitalisering. Landsbygdsnätverket (CAP-nätverket) och AKIS-nätverket ökar kontakterna mellan olika aktörer och underlättar därigenom spridningen av befintlig information samt återkopplingen och förädlingen av den. En mer detaljerad beskrivning av kunnandet finns i specialmål 2.2, avsnitt 4.5 om Landsbygdsnätverket och avsnitt 8.1 om AKIS-nätverket.

Innovationer

Innovationer är nya eller väsentligen förbättrade produkter, processer, tjänster eller uppfinningar med social eller miljömässig nytta. Undersökningar visar att ekonomin växer som en följd av idéer, dvs. produkter och produktionsätt, utbildning och fast kapital, dvs. maskiner, anordningar och konstruktioner. Av den ekonomiska tillväxten härstammar ungefär två tredjedelar från idéer och ungefär en tredjedel från bättre utbildning.

Fast kapital står bara för en mycket liten del av tillväxten. (TEM 2019). Vid sidan om digitalisering och automatisering är viktiga faktorer för den framtida utvecklingen bland annat lokala innovationscentrum och innovationsekosystem samt nationellt och internationellt samarbete. Innovationer kan hänföra sig till företagsverksamhet, organisering av tjänster och utveckling av nya verksamhetsmetoder. Väsentligt för utvecklingen är att innovationerna är användarvänliga och svarar mot slutanvändarnas behov. Den grundläggande idén med EIP-projekten är att skapa och lansera innovationer i samarbete mellan primärproduktionsföretag och experter. Innovativitet är också en av grundprinciperna för Leader-verksamhet. Genom Leader-verksamhet stöds lokala innovationer och olika små försöksprojekt. Dessutom stöds innovationer i flera andra stödformer som fastställs i landsbygdsprogrammet. Innovationer har även behandlats i det övergripande målet 2.0.

2.8.2. SWOT-analys

Styrkor

Landsbygdens rikliga naturresurser och naturmiljön är potentiella källor för hållbar näringsverksamhet och välfärd. Finland har den största bioekonomiska kapaciteten i EU, vilket utgör en bra grund för olika slags företagsverksamhet. Landsbygden är en utmärkt plattform för att tillhandahålla service, bedriva produktionsverksamhet, genomföra försök och skapa innovationer. Nationalparkerna, friluftsområdena, mångbruksskogarna och vattenområdena med sina tjänster, vägnät och friluftsstrukturer erbjuder utmärkta möjligheter för fiske, jakt och friluftsliv. Utrymmet, tystnaden och tryggheten är styrkor för Finland, eftersom den genomsnittliga befolkningstätheten i Finland är lägst bland EU-länderna. På landsbygden finns gott om fritidsbostäder och den tid som tillbringas i dem har ökat under de senaste tio åren. Som en följd av covid-19-pandemin ökade efterfrågan på fritidsbostäder avsevärt under 2020.

Finländarnas utbildningsnivå är i genomsnitt mycket hög jämfört med de flesta andra länder, vilket ger en bra grund för att ytterligare utveckla kompetensen, till exempel i anslutning till digitaliseringen. Det finländska samhället är relativt jämställt och skillnaderna jämnas ut med hjälp av stödöverföringar, varför exempelvis fattigdomsnivån inte är mycket högre på landsbygden än genomsnittet i hela landet, i motsats till de flesta andra länder. På landsbygden finns en lång tradition av medborgarverksamhet, som olika typer av föreningsverksamhet, byaverksamhet och talkoarbete. Under de senaste 25 åren har det på landsbygden dessutom uppkommit ett starkt lokalt lett utvecklingsnätverk inom ramen för Leader-verksamheten.

Svagheter

Största delen av kommunerna i Finland har avfolkats under hela 2000-talet. Försörjningskvoten är svag och framför allt i flera kommuner i Östra Finland är andelen äldre hög. Befolkningen åldras och könsstrukturen förvrängs i och med att unga och i synnerhet kvinnor flyttar till centralorterna för att studera och arbeta. Skillnaderna i utvecklingen, både mellan regionerna och inom regionerna, är redan stora på många orter.

De långa avstånden och den glesa bebyggelsen i Finland innebär betydande utmaningar för infrastrukturen och tillgängligheten. Vägnätets reparationskostnad är stor i och med att den offentliga finansieringen har minskat. Kollektivtrafiktjänsterna har försämrats betydligt i synnerhet i glesbygden. Snabbt bredband är tillgängligt för endast 56 procent av hushållen. I glesbygderna är situationen ofta ännu sämre.

Många bastjänster har försämrats eller delvis avvecklats helt, i synnerhet i mindre landsbygdskommuner. Till exempel tjänster i anslutning till hobbyverksamhet för barn och unga saknas ofta helt. Ledig arbetskraft och lediga jobb finns ofta i olika regioner, vilket leder till växande skillnader i den regionala utvecklingen. Boendet på landsbygden och inflyttningen till landsbygden försvåras även av att det finns mindre jobb för högutbildade.

Företagsverksamheten på landsbygden är ofta säsongsbetonad, vilket gör det svårare att få kompetent arbetskraft. Ett annat problem med företagsverksamheten kan vara bristen på kunskap och kompetens vid utveckling och omorganisering av företag, till exempel utnyttjande av teknik och digitalisering samt ledning och marknadsföring, vilket minskar företagets lönsamhet.

Möjligheter

Naturresurserna finns främst på landsbygden. Ett effektivt, mångsidigt och hållbart utnyttjande av bioekonomiresurser skapar många nya möjligheter för företagare. Det finns i synnerhet skäl att satsa på förädlade produkter med högt mervärde, vilket i sin tur skapar möjligheter till mångsidig företagsverksamhet. Utvecklingen av bioekonomi och cirkulär ekonomi är dessutom lösningar på anpassningen till klimatförändringen. På landsbygden kan man utveckla lokala lösningar till exempel inom energiproduktion, anskaffning av råvaror och närmat. Bioenergi skapar till exempel mångsidiga affärsmöjligheter för lantgårdar.

Många av styrkorna på landsbygden i Finland kan utnyttjas i större omfattning i utvecklingen av turismen och den relaterade företagsverksamheten. Till sådana styrkor hör bland annat en mångsidig och ren natur samt utrymme och tystnad. Även den lokala kultur- och mattraditionen, motions-, friluft- och välfärdstjänsterna i anslutning till naturen samt olika berättelser om dessa erbjuder möjligheter för att utveckla både den inhemska och utländska turismen.

Med hjälp av ett supersnabbt bredbandsnät och digitalisering är det möjligt att utveckla nya tjänster och nya sätt att tillhandahålla tjänster. Digitaliseringen kan med fördel utnyttjas i allt större utsträckning i både nya och gamla företag. Den digitala teknologin och dataekonomin ger upphov till nya tjänster på landsbygden, till exempel elektronisk hälsovård (e-health), nätbaserad undervisning/distansstudier, motionslösningar och lokal energiproduktion. Nya sätt att delta och teknologi kan även leda till att nya människor deltar i den lokala utvecklingen. En förutsättning för att fullt ut kunna utnyttja digitaliseringen är dock att den infrastruktur som behövs finns och att anslutningarna är tillräckligt effektiva och snabba.

Säsongsbefolkningen och turisterna ökar efterfrågan på lokala tjänster och därmed deras lönsamhet. Tack vare distansarbete, multilokalitet och plattformsekonomi ökar möjligheterna att bo på landsbygden.

Det tomma byggnadsbeståndet på landsbygden kan utnyttjas bättre för såväl företagsverksamhet, tjänster som olika typer av hobbyverksamhet och distansarbete. Detta bidrar till att bevara landsbygdens värdefulla kulturarv.

Ett fungerande samarbete grundar sig på ömsesidigt förtroende och engagemang samt kunnande. Med hjälp av systematiskt samarbete kan man förbättra både företagsverksamhetens lönsamhet (inkl. gårdarna) och organisera tjänsterna på landsbygden på ett nytt sätt.

Genom att föra samman olika aktörer kan man främja uppkomsten av lokala innovationscentrum och därigenom åstadkomma positiva multiplikatoreffekter för den regionala ekonomin. Man kan även främja uppkomsten av nya användarvänliga skraddarsydd lösningar, till exempel nya produkter, tjänster och metoder för att svara mot anpassningen till klimatförändringen och främja den cirkulära ekonomin och klimatneutraliteten.

När det gäller att ordna tjänster samt öka den sociala delaktigheten och jämlikheten har medborgarsamhället, bland annat föreningarna och Leader-grupperna och kunnandet i dem, en viktig ställning. Samarbetet omfattar även internationellt samarbete som kan leda till att man hittar och tillämpar nya idéer och god praxis även från andra länder.

Genom att utarbeta och genomföra strategier för smart anpassning kan man ta fram nya lösningar och verksamhetsmetoder för att svara mot utmaningarna med den negativa befolkningsutvecklingen.

Invandrare kan vara en lösning på de problem med tillgången på arbetskraft som många landsbygdsområden har. Den expertis som internationella sakkunniga i Finland besitter och de nätverk som redan finns i Finland bör utnyttjas mer effektivt. Att underlätta rekryteringen av utländska experter, få unga utbildade att flytta tillbaka samt locka nya invånare och deltidsinvånare är sätt att förbättra tillgången på arbetskraft.

Hot

Om nationella utvecklingsåtgärder och resurser bara koncentreras till de största centralorterna, minskar landsbygden politiska betydelse och det leder sannolikt till försämrad infrastruktur, service och andra förutsättningar för livskraft. Som en följd av detta kan levnadsförhållandena samt befolkningen och försörjningskvoten på landsbygden försämrans snabbare än förväntat (vilket delvis redan sker). Det kan i sin tur försämma människornas och företagens framtidstro, minska den allmänna känslan av trygghet och påverka förtroendet för samhället negativt. Ett annat hot är att man på landsbygden och inom de styrmetoder som gäller landsbygdsnäringsarna inte förmår genomföra de reformer som behövs med tanke på framtiden, vilket bidrar till att stärka den negativa spiralen på lång sikt.

Om insatser inte görs i datakommunikationsförbindelser, kommer invånare och företag på landsbygden att stå kvar i digitala skuggområden och inte att ha lika möjligheter att bygga sin framtid som andra områden har.

Stora globala hot, som klimatförändringen, extrema väderfenomen, flyktingkrisen och ekonomiska kriser ökar den allmänna osäkerheten. Konsekvenserna av klimatförändringen, såsom översvämningar, torka och orkaner, påverkar bland annat jordbrukets skördar och vattentjänsternas funktion. Covid-19-pandemin 2020 kan för en lång tid framåt försämma i synnerhet turismen och dess binäringar, vilket kan leda till ekonomiska svårigheter och konkurser för företag. Särskilt antalet utländska turister kan minska avsevärt rentav för flera år framåt. Covid-19-pandemin försämrar läget för de som riskerar att bli utslagna, eftersom sysselsättningen har minskat och tillgången till välfärds- och hälso-tjänster har begränsats. Dessutom finns det tecken på antalet skolavhoppare har ökat på grund av distansundervisningen.

Sammanfattning av SWOT-analysen

Styrkor	Svagheter
Gott om naturresurser och vattentillgångar Största bioekonomiska kapaciteten i EU Naturen, allemansrätten Utrymme: gott om plats, tystnad och trygghet Fritidsboende och säsongboende är vanligt Hög utbildningsnivå och kompetens Jämställdhet och förtroende Aktiv medborgarverksamhet, bland annat för- enings- och frivilligverksamhet, byaverksamhet Landsomfattande lokal utveckling /Leader-grupper	Minskande befolkning, svag försörjningskvot, oba- lanserad åldersstruktur och könsfördelning Dåligt skick på eller avsaknad av infrastruktur (vägar, bredband) Sämre basservice, längre avstånd för att uträtta ärenden Arbetslöshet och arbetskraftsbrist, kompetens och behov möts inte Otillräcklig modernisering av företagsverksam- heten Stora skillnader i lokala resurser och utvecklings- potential mellan olika delar av landet Delvis skillnader i den regionala utvecklingen

Möjligheter	Hot
<p>En lokal, hållbar bioekonomi och cirkulär ekonomi samt industriella symbioser (t.ex. energi, råvaror, närmat)</p> <p>Bioenergi och energioberoende: gårdar som energi-producenter</p> <p>Mångsidigt utnyttjande av naturen, naturresurserna, kulturarvet och byggnadsbeståndet, t.ex. för rese- och välfärdstjänster</p> <p>Arbete och företagsverksamhet som är oberoende av plats multilokalitet (supersnabbt bredband)</p> <p>Digitala tjänster och övriga nya sätt att ordna tjänster och aktörer som gör det</p> <p>Nya sätt att delta, t.ex. med hjälp av teknologi</p> <p>Ökande digital kompetens</p> <p>Skräddarsydda lösningar för lokala behov</p> <p>Lokala innovationsmiljöer</p> <p>Strategier för smart anpassning</p> <p>Ökat samarbete i företagsverksamheten och vid organiseringen av tjänster</p> <p>Internationell verksamhet och internationalisering, inkl. invandrare</p>	<p>Koncentrationsutvecklingen och den relaterade obalanserade resursfördelningen</p> <p>De stora nödvändiga strukturella reformer som behövs kan inte genomföras</p> <p>Klimatförändringen och de globala följderna av den, såsom extrema väderfenomen och flyktingkriser</p> <p>Negativa konsekvenser av covid-19-pandemin för företagen och sysselsättningen</p> <p>Framtidstron och trygghetskänslan försämras, förtroendet för samhället och de egna möjligheterna att påverka försämras</p>

2.8.3. Behovsanalys – förutsättningar för en livskraftig landsbygd (identifiering av och förteckning över behov; beskrivning av de behov som finansieras genom CAP-planen (art. 96 b))

Landsbygdens nuvarande tillstånd och landsbygdsområdenas möjlighet att ta itu med olika aktuella utmaningar ser väldigt olika ut på olika orter i Finland. Förhållandena kan variera stort även inom ett enskilt område. Därför är det viktigt att bevara flexibilitet och valfrihet så att varje region själv kan skräddarsy de åtgärder som är mest lämpliga för regionens strategi, läge och näringsstruktur. De geografiska skillnaderna mellan landsbygdsområdena är stora i Finland, och skillnaderna mellan regionerna måste beaktas i större mån vid utvecklingen. De områden i Södra Finland som ligger på rimligt avstånd från städerna är i bättre position än områdena i Östra och Norra Finland. För att utvecklingsförutsättningarna ska kunna förbättras behöver särskilt glesbygderna riktade utvecklingsunderstöd. Utan en förbättring av utvecklingsmöjligheterna kan områden på tillbakagång hotas av en låst negativ utveckling och en fattigdomscirkel som kan minska utnyttjandet av naturresurserna i glesbygderna (Effekter av programmet för utveckling av landsbygden på den regionala ekonomin och sysselsättningen 2019).

Den glest bebyggda landsbygden täcker 68 procent av Finlands yta och numera bor cirka 5 procent av befolkningen där. Merparten av naturresurserna finns i detta område. Det är viktigt att naturresurserna utnyttjas på ett så hållbart sätt som möjligt för att stärka Finlands livskraft. Regionerna har betydelse för människornas välfärd. Det märks att befolkningen minskar och blir äldre i glesbygden, bland annat på den otillräckliga tillgången på kompetent arbetskraft. Den tilltagande multilokaliteten förbättrar regionernas livskraft, men ökar samtidigt behovet av tjänster. Den glest bebyggda landsbygden är inte enhetlig. Bakom statistiken döljer sig både framgångsrika och livskraftiga områden och områden som inte är lika välmående (slutrapport från den parlamentariska arbetsgruppen för glesbygden 2019).

Fungerande infrastruktur, datakommunikationsförbindelser och vattentjänster

Det finns ett stort behov av att utveckla landsbygdens infrastruktur. Det går dock inte att förbättra vägnätet med hjälp av landsbygdsfonden. Ombyggnaden av skogsvägar och uppförandet av nya skogsvägar ska stödas med nationella medel som en del av incitamentssystemet för ett hållbart skogsbruk.

Fungerande datakommunikationsförbindelser skapar förutsättningar för modern, konkurrenskraftig företagsverksamhet och elektroniska tjänster. Till exempel mjölkningsrobotar på mjölkgårdar och annan robotisering på lantgårdar kräver snabba datakommunikationsförbindelser, liksom även styrningen av skogsbruksåtgärder och överföringen av information mellan olika anordningar. Snabba datakommunikationsförbindelser är också en förutsättning för distansarbete och multilokalitet. Elektroniska tjänster är ett sätt att ordna om tjänsterna på landsbygden, men även det kräver fungerande datakommunikationsförbindelser.

Att anlägga snabba bredbandsförbindelser är en nödvändig förutsättning för det moderna samhället, både för företagsverksamheten och för de offentliga tjänster som bygger på digitalisering. Att bygga ut bristfälliga bredbandsförbindelser, inklusive byanät, bidrar till att förbättra tillgängligheten till landsbygden. För det krävs utöver landsbygdsfonden nationella åtgärder samt samarbete med de övriga EU-fonderna.

Att kartlägga klimatriskerna med vattenförsörjningssystemen och ha beredskap för dessa är viktigt för att upprätthålla fungerande vattentjänster i alla situationer.

Service en grundläggande förutsättning för boende och företagsverksamhet på landsbygden

För att trygga och utveckla landsbygdens tjänster samt differentiera näringarna och utkomsten behövs det allt mer samarbete mellan den offentliga, privata och tredje sektorn. För att kompensera för bristfällig service behövs nya serviceinnovationer, verksamhetsmodeller och försök att producera tjänster, till exempel ambulande tjänster.

Många tjänster kan även genomföras elektroniskt. En förutsättning för detta är dock snabbt fungerande datakommunikationsförbindelser. De fördomar som förknippas med e-tjänster kan minskas med hjälp av användarutbildning för webbtjänster, rådgivning vid anskaffning av utrustning samt anläggning av sådana serviceställen där medborgarna kan använda webbtjänster.

Mångsidigt företagande grunden för tillväxt

För att landsbygdsområdenas ekonomi ska förnyas och diversifieras förutsätts utveckling av den industriella produktionen och serviceaffärsverksamheten samt en dynamisk verksamhetsmiljö som uppmuntrar till företagande. Hållbar tillväxt kan åstadkommas genom en samlad effekt av mångsidig företagsverksamhet och genom utnyttjande av nya verksamhetsformer för företagande.

Företagens kompetensbrist kan lösas genom skräddarsydd utbildning efter specialbehov och genom åtgärder för att utveckla företagen.

Genom att fokusera på produktion av högklassiga produkter med stort mervärde kan man åstadkomma ett mångdubbelt täckningsbidrag jämfört med basprodukter. Resurserna riktas till målinriktade och innovativa försöksprojekt.

Framför allt i Östra och Norra Finland, där den genomsnittliga lantgården är ganska liten, finns det fortfarande ett behov av andra utkomstkällor vid sidan om jordbruket. Antalet lantgårdar minskar i alla landsbygdsområden. Utkomstmöjligheterna för landsbor försämras om några ersättande arbetstillfällen inte kan erbjudas vid sidan av jordbruket. Därför fördelas medel till åtgärder för att differentiera näringarna på landsbygden.

Bioekonomi ger nya affärsverksamhetsmöjligheter

Bioekonomi och cirkulär ekonomi är en central källa till tillväxt och sysselsättning på landsbygden. Resurserna på landsbygden (åkrar, skogar, vattendrag, arbetskraft) behöver utnyttjas fullt ut på ett hållbart sätt vid utvecklingen av företagsverksamhet inom bioekonomi.

Inom bioekonomin bör fokus framför allt ligga på att ta fram produkter och tjänster med högt mervärde för att en större andel av den värdeökning de skapar ska bli kvar på landsbygden. Även målen för hållbar utveckling, såsom cirkulär ekonomi och klimatneutralitet, kan främjas med hjälp av bioekonomi.

Lokala lösningar för produktion och användning av förnybar energi

Det behövs satsningar på produktion av förnybar energi för att energisoberoendet och energisäkerheten ska kunna förbättras och klimatutmaningarna tas itu med. Målet är att de decentraliserade och lokala energilösningarna ska bli fler, likaså möjligheterna att utnyttja dem. Särskilt fokus läggs på aktörer som inte omfattas av annan befintlig investerings- och utvecklingsfinansiering.

Den regionala värdeökningen skulle vara än större, om de pengar som används på fossil energi och som strömmar ut från regionen blev kvar i regionen. Detta kan möjliggöras genom energioberoende och försäljning av överflödigt energi.

Turism medför många möjligheter

På landsbygden kan företag utveckla resetjänster som är skräddarsydda för olika målgrupper och rikta dem mer specifikt till både finländska och utländska kunder som letar efter nya resmål.

Utrymme, tystnad och natur kan i allt högre grad utnyttjas inom turismen och framför allt i den internationella marknadsföringen av turismöjligheterna i Finland. Efterfrågan på dessa kommer sannolikt att öka i framtiden i takt med att jordens befolkning ökar och en stor del av befolkningen bor i storstäder.

Vid utvecklingen av resetjänsterna och upplevelserna på landsbygden bör man i större utsträckning än i dag utnyttja bland annat naturen, den lokala matkulturen, närmaten och den lokala kulturen samt lokala evenemang. Centrala områden som behöver utvecklas inom turistbranschen är att skapa mångsidiga tjänster och högre kvalitet på de resetjänster som erbjuds på landsbygden, öka hållbarheten och säkerställa tillgången på kompetent arbetskraft. Samarbete är nödvändigt för att uppnå hållbar tillväxt och förnyelse för turismen.

Eftersom covid-19-pandemin framför allt kan minska antalet utländska turister i flera års tid, finns det skäl att göra större satsningar även på efterfrågan från inhemska turister.

Välfärds- och hälsotjänster från naturen

Välfärds- och hälsotjänsterna från naturen har stor potential för både finländska och utländska kunder och turister. Till exempel genom nya sätt att använda skogen kan man skapa många olika immateriella välfärdstjänster och därigenom ny företagsverksamhet. Olika rutter och leder betjänar friluftsmänniskor i alla åldrar som även kan anlita de övriga tjänsterna i området, såsom logi- och restaurangtjänster samt uthyrning av utrustning. Även den affärsverksamhet som producerar välfärdstjänster, till exempel green care, är en växande bransch.

Lokalt ledd medborgarverksamhet främjar livskraft, delaktighet och jämlikhet på landsbygden

Lokalt ledd medborgarverksamhet förbättrar livskraften och jämlikheten mellan olika grupper på landsbygden och skapar förutsättningar för att utveckla tjänster och näringar som bygger på lokala behov. För att kunna dra nytta av de lokala resurserna krävs det att människor och sammanslutningar aktiveras och får rådgivning. Det behövs också finansiering för att förverkliga idéer. Leader har visat sig vara en bra modell för sådan verksamhet, varför det lönar sig att fortsätta och stärka verksamheten ytterligare. Utifrån utvärderingen finns det särskilt ett behov av att stärka nätverkanter, samarbetet och innovativiteten i Leader-verksamheten.

På byagårdar och i andra byggnader som står oanvända på landsbygden kan olika tjänster erbjudas, till exempel seniorverksamhet eller turism. Tjänsterna kan tillhandahållas av den tredje sektorn, den privata sektorn och den offentliga sektorn. Det är viktigt att underhålla och hitta nya användningsändamål för byagårdar och övrigt byggnadsbestånd på landsbygden för att bevara kulturarvet och främja hållbar utveckling.

Delaktighet, hobbymöjligheter, samlingsplatser, kulturutbud och andra fritidstjänster är viktiga för att människorna ska bo kvar på landsbygden och må bra. Olika grupper, som unga och invandrare, och deras möjligheter att vara delaktiga ska säkerställas.

Det behövs också nya metoder för delaktighet, till exempel med hjälp av digitalisering, och möjligheter att delta utan krav på långvarigt engagemang. Till exempel främjar den verksamhet som ordnas på byagårdar den sociala gemenskapen och verksamheten med låg tröskel.

Samarbete ger ökad kunskap och nya lösningar

Genom att öka samarbetet kan både företagsverksamhetens lönsamhet (inkl. gårdar) förbättras och landsbygdens tjänster ordnas på ett nytt sätt. Med hjälp av samarbete kan man öka kunnandet, hitta nya lösningar på problem och effektivisera arbetsfördelningen.

Man bör skapa förutsättningar för utvecklingen av lokala innovationsekosystem och nya praktiska lösningar. Detta kan ske bland annat genom att man ser till att olika aktörer möts och får kontakt. Landsbygdens innovationsgrupper (EIP) har visat sig vara en bra form av samarbete som bör fortsätta, utvidgas och göras mångsidigare. Det internationella samarbetet mellan EIP bör stärkas.

Andelen sociala innovationer bör höjas. Med sociala innovationer avses nya lösningar för att främja och skapa en jämnt fördelad välfärd. Sociala innovationer och nya lösningar för att öka livskvaliteten och livskraften på landsbygden kan tas fram bland annat genom smarta byar-projekt.

När det gäller att ordna tjänster och öka den sociala delaktigheten och jämlikheten utnyttjas det civila samhällets, bland annat föreningarnas och Leader-gruppernas, kunnande och många olika nätverk.

Med hjälp av samarbete mellan regionerna och internationellt samarbete kan man hitta och genomföra idéer och god praxis även utanför den egna regionen samt utveckla nya lösningar tillsammans med internationella samarbetspartner. I detta arbete är också möjligt att i större omfattning utnyttja internationella samarbetsmöjligheter inom ramen för CAP-planen och EU:s Östersjöstrategi och andra EU-strategier.

Smart shrinking/smart anpassning

Majoriteten av kommunerna i Finland har redan en längre tid avfolkats och alla områden kan hur som helst inte växa samtidigt. För att lindra konsekvenserna av de regionala skillnaderna måste man även tänka ut metoder för att bättre anpassa sig till den minskade folkmängden. God livskvalitet bygger inte bara på tillväxt utan också på många sådana faktorer som ofta hör till landsbygdens styrkor, såsom närheten till naturen, utrymmet, tystnaden, tryggheten, de bra sociala nätverken och livskvaliteten. Det behövs strategier för smart anpassning i de områden där befolkningen minskat redan en längre tid. De avfolkade områdena kan till exempel vara eftertraktade platser för ett andra boende. De områden som avfolkats redan en längre tid behöver finansiering för utarbetandet och genomförandet av strategier för smart anpassning.

Analys av regionala särdrag – Åland

Texten tilläggas senare

Särskilda behov i glesbygd och kärnlandsbygd (art. 96 d)

I glesbygden framhävs i synnerhet faktorer som avfolkningen och den åldrande befolkningen samt tillgången på kompetent arbetskraft. Regionerna har betydelse för människornas välfärd. Specialåtgärder behövs i synnerhet när det gäller infrastruktur, konkurrensfaktorer, hållbar användning av naturen och naturresurserna, nya serviceformer med hjälp av samarbetspartner, multilokalitet och platsberoende arbete samt beskattning och regionala stöd. Slutrapport från den parlamentariska arbetsgruppen för glesbygder JSM 2019).

Jämfört med många andra länder i Europa är befolkningstätheten låg, andelen områden med landsbygdskaraktär stor och avstånden mellan i genomsnitt mindre städer långa i Finland. Befolknings- och regionstrukturerna är splittrade och de lokala resurserna och utvecklingspotentialen varierar i hög grad mellan olika delar av landet. De geografiska skillnaderna mellan landsbygdsområdena är stora i Finland, och skillnaderna mellan regionerna måste beaktas i större mån vid utvecklingen. De områden i Södra Finland som ligger på rimligt avstånd från städerna är i bättre position än områdena i Östra och Norra Finland. För att utvecklingsförutsättningarna ska kunna förbättras behöver glesbygderna särskilda insatser (Effekter av programmen för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland på den regionala ekonomin och sysselsättningen 2019).

Läget varierar stort mellan olika orter och olika landsbygdsområden i Finland. Därför finns det skäl att noggrannare rikta finansiering till olika regioner, särskilt utifrån forskningsdata så att det är möjligt att stärka svagheter och utnyttja möjligheterna enligt rådande regionala förhållanden.

Genom strategier för smart anpassning kan glesbygderna hitta metoder för att anpassa sig till de utmaningar som orsakas av en åldrande befolkning och snedvridning av ålders- och könsstrukturerna.

Prioritering av behov och motiveringar (art. 96 e) (obs. ej i prioritetsordning)

Byggande av bynät

- Snabba bredbandsförbindelser är en nödvändig förutsättning för all modern företagsverksamhet, inbegripet jordbruk. Ett nytt sätt att tillhandahålla och organisera tjänster på distans kräver också välfungerande datakommunikationsförbindelser. Kommersiella aktörer har inte varit intresserade av att bygga bredbandsförbindelser på bynivå och därför är stödet ur landsbygdsfonden nödvändigt. I europeisk jämförelse är datakommunikationsförbindelsernas täckning i landsbygdsområdena i Finland bland de sämsta.

Utveckling av tjänster samt investeringar

- I stället för den minskande basservicen på landsbygden krävs nya serviceinnovationer, verksamhetsmodeller och försök för tillhandahållande av tjänster samt samarbete mellan aktörer inom den tredje sektorn. Dessutom kan många tjänster tillhandahållas på elektronisk väg. Fördomar mot digitala tjänster kan motverkas genom utbildning och rådgivning. Framtagande av nya serviceformer kan också vara en del av strategin Smarta byar. Strategin har en stor roll i en övergripande och målinriktad utveckling av byar. Det behövs allmännyttiga investeringar för att utveckla och förnya verksamhetsmiljön på landsbygden, bland annat en förbättring av hållbarheten och säkerheten i vattentjänsterna samt hobbymöjligheterna och samarbetsmöjligheterna mellan företag och sammanslutningar.

Inledande av ny företagsverksamhet samt företagsinvesteringar

- För att landsbygdsområdenas ekonomi ska kunna förnyas och diversifieras krävs utveckling av ny företagsverksamhet och stöd för en dynamisk verksamhetsmiljö som uppmuntrar till företagande. Hållbar tillväxt kan åstadkommas genom en samlad effekt av mångsidig företagsverksamhet och genom utnyttjande av olika verksamhetsformer för företagande. Stödet för företagsverksamhet är ett villkor för att landsbygdens livskraft ska kunna bevaras, nya arbetstillfällen skapas och befintliga jobb bevaras, även på grund av att det inte finns lika många andra utkomstmöjligheter på landsbygden som i städerna.

Mångsidigt utnyttjande av de möjligheter som bioekonomin medför, bland annat i företagsverksamheten

- Landsbygdens fördel är att utnyttja de många olika möjligheter som bioekonomin medför, eftersom de förnybara naturresurserna finns främst på landsbygden. Utveckling av bioekonomin kan ha koppling till primärproduktionen eller förädlingen av primärprodukter till produkter med högt mervärde. Dessutom är den kopplad till bland annat rekreatjonsbruk, välfärdstjänster och turism. Genom bioekonomi främjas också målen för hållbar utveckling, cirkulär ekonomi och klimatneutralitet. Särskilt fokus läggs på att ta fram produkter och tjänster med högt mervärde för att en större andel av den värdeökning de skapar ska bli kvar på landsbygden.

Leader

- Leader-gruppernas verksamhet har haft en mycket viktig roll i utvecklingen av landsbygdsområdena i Finland i hela 25 år. Grupperna är mångsidiga, flexibla lokala aktörer som har kapacitet att ta fram mångsidiga skräddarsydda innovationer i sina respektive områden. Dessutom ökar den lokalt ledda verksamheten invånarnas sociala delaktighet och den regionala livskraften. För att kunna dra nytta av de lokala resurserna krävs det att människor och sammanslutningar aktiveras och får rådgivning. Det behövs också finansiering för att förverkliga idéer. Leader-verksamheten bör fortsätta och stärkas under den kommande fondperioden. Mervärde kan skapas framför allt så att nätverkanter, samarbetet och innovativiteten stärks.

Samarbete

- Betydelsen av samarbete är stor i all verksamhet. Stöd ges särskilt för nya innovativa samarbetsformer och samarbete mellan nya aktörer så att målen ovan kan nås. Dessutom görs satsningar på det internationella samarbetet bland annat i EU och Östersjöregionen. Nätverken och näringsstrukturen på landsbygden måste moderniseras för att försörjningen på landsbygden ska kunna tryggas. För att de möjligheter som bioekonomin ger ska kunna omvandlas till en företagsekonomisk verksamhet i full skala krävs ett nytt slags samarbete inom och mellan primärproduktionen i jordbruk och primärproduktionen i skogsbruk samt värdekedjorna, en snabbare tillämpning av forskningsdata och utveckling som överskrider sektorsgränserna. Bioekonomin bygger på en hållbar utveckling, materialeffektivitet och energieffektivitet som endast kan utvecklas genom innovationer.
- Oberoende av bransch stöder samsamarbetsåtgärden genomförandet av samsamarbetsprojekt som är relevanta med tanke på landsbygdsutvecklingen, miljön och alla branscher som ingår i planen samt av samsamarbetsgruppernas och företagsgruppernas utvecklingsprojekt.

Interventionsstrategi (art. 97.1 a) och samordning mellan nationella och regionala interventioner (art. 97.2 f)

Samordning med nationella och regionala interventioner (om det behövs)

På grund av covid-19-pandemin beredde jord- och skogsbruksministeriet våren 2020 tillfälliga stöd för företagen på landsbygden och inom primärproduktionen i syfte att hjälpa företagen att klara av de ekonomiska svårigheter som epidemin orsakat. Stöd kan sökas till utgången av juni 2021. Tillfälligt stöd för landsbygdsföretag kan sökas av de företag som bedriver verksamhet under samma FO-nummer som en lantgård och som bedriver annan företagsverksamhet än jordbruk, skogsbruk eller fiskerinäring. Stöd kan även sökas av de företag med under 10 anställda som bedriver förädling och försäljning av jordbruksprodukter. Tillfälligt stöd för primärproduktionen kan sökas till exempel av specialiserade gårdar, rengårdar och trädgårdsföretag som säljer sina produkter direkt till restauranger eller andra köpare och som råkat i ekonomiska svårigheter på grund av att produkt efterfrågan avstannat eller påtagligt minskat under coronakrisen.

2.8.4. Interventionstyper som deltar i finansieringen av ovannämnda behov och deras målvärden

Investeringar (art. 68)

Startande av företag på landsbygden (art. 69)

Samarbete (art. 71)

Kunskapsutbyte och information (art. 72)

Resultatindikatorer för specialmål 8:

			Målvärden:
R.31	Growth and jobs in rural areas	New jobs supported in supported projects	
R.31a	LEADER coverage [#]	Share of rural population covered by local development strategies	100%
R.32	Developing the rural economy	Number of rural businesses including bio-economy businesses developed with CAP support	
R.33	Smart transition of the rural economy	Number of supported Smart Villages strategies	
R.34	Connecting rural Europe	Share of rural population benefiting from improved access to services and infrastructure through CAP support	

2.8.5. Åtgärder/temahelheter

Investeringar

- grundande av nya företag; målet att utnyttja bioekonomins resurser mångsidigt, särskilt produkter med högt mervärde, utveckla turismen och dylikt
- ovannämnda företags investeringar till exempel i maskiner och anordningar

Smarta byar svarar på följande behov:

- byggande av byanät
- förbättring av möjligheterna till distansarbete
- utveckling av elektroniska tjänster
- nya företag som utnyttjar digitaliseringen
- utveckling av nya produkter med högt mervärde

Samarbete

- Leader
- nya sätt att ordna tjänster
- utveckling av nya produkter med högt mervärde
- åtgärder som syftar till en ökad social delaktighet och jämlikhet, till exempel verksamhet med låg tröskel